

УДК 378.018.8;811.1/2

ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

Безлюдна Віта, доктор педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-4333-9026

E-mail: vitabz@ukr.net

Безлюдний Роман, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та практики іноземних мов, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-5687-2794

E-mail: oxo@ukr.net

У статті автори аналізують специфіку іношомовної підготовки здобувачів вищої освіти в інформаційно-освітньому середовищі університету. Визначено поняття «іношомовна підготовка», «інформаційно-освітнє середовище». Розкрито роль процесуальних аспектів іношомовної підготовки здобувачів вищої освіти в умовах глобалізації та інформатизації українського суспільства. З'ясовано, які засоби навчання використовують у процесі іношомовної підготовки здобувачів вищої освіти. Встановлено, специфіка інформаційно-освітнього середовища університету полягає в тому, що воно є засобом моделювання іношомовного спілкування здобувачів вищої освіти, джерелом іношомовних інформаційно-комунікаційних ресурсів, автентичних навчальних матеріалів різного рівня складності тощо.

Ключові слова: іношомовна підготовка, здобувачі вищої освіти, інформаційно-освітнє середовище, ІКТ, майбутні спеціалісти, іношомовне спілкування, автентичні навчальні матеріали, процесуальні аспекти.

STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE TRAINING IN THE INFORMATION AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITY

Bezliudna Vita, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the Foreign Languages Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-4333-9026

E-mail: vitabz@ukr.net

Bezliudnyi Roman, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Foreign Languages Theory and Practice, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-5687-2794

E-mail: oxo@ukr.net

The article deals with the problem of the students' foreign language training in the information educational environment of the university. The authors consider that the priority importance of foreign language training is due to its purely practical role in the process of informatization of society: language skills contribute to the intensification and increase of information literacy of future

specialists; ensures the successful implementation of professional functions related to communication in the context of the introduction of information technology and the country's entry into the global information space.

In the article, the authors analyze the specifics of the foreign language training of the students' in the information educational environment of the university. The concepts "foreign language training", "information and educational environment" have been determined. The role of the procedural aspects of the students' foreign language training in the information educational environment of Ukrainian society has been revealed. It has been established that in the process of foreign language training in the educational information environment of the university such supplementary materials are widely used: electronic textbooks and manuals, electronic dictionaries, encyclopedias and reference books; electronic libraries; testing simulator programs; educational resources of the Internet etc. Distance learning has become an innovative form of organizing the independent work of students in higher education institutions. The authors of the article note that e-education is an ideal option for organizing distance learning, but it provides the best results with the, so-called, blended learning. It has been established that the information and educational environment and the means of information and communication technologies play a large role in the students' foreign language training; the specificity of the university's information and educational environment is that it is a means of modeling foreign language communication among students, a source of foreign information and communication resources, authentic educational materials of various levels of complexity, etc.

Keywords: *foreign language training, students, information and educational environment, information and commutative technologies, future specialists, foreign language communication, authentic learning materials, procedural aspects.*

В умовах глобальних змін у всіх сферах суспільного життя України формується нова специфіка системи іншомовної освіти у закладах вищої освіти. Іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти перестає бути засобом засвоєння знань майбутніми спеціалістами, а стає способом інформаційного обміну й удосконалення, що призводить до набуття ними професійної компетентності. Саме така якість надає студентам можливість орієнтуватись у сучасних реаліях життя і швидко реагувати на будь-які нововведення та запити суспільства.

Пріоритетне значення іншомовної підготовки зумовлюється її суто практичною роллю у процесі інформатизації суспільства, а саме: володіння мовами сприяє інтенсифікації та підвищенню інформаційної грамотності майбутніх фахівців; забезпечує успішну реалізацію професійних функцій, пов'язаних із комунікацією в умовах запровадження інформаційних технологій і входження країни до світового інформаційного простору.

Проблему іншомовної підготовки досить активно нині досліджується педагогічною наукою в різних аспектах: теорія і методика іншомовної підготовки фахівців (Т. Борова, О. Нечипорук, Ю. Рибінська та ін.); формування іншомовної комунікативної компетентності студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій (І. Грігченко, М. Скуратівська, С. Попадюк, Н. Хоменко та ін.); структура іншомовної компетентності майбутніх фахівців та її формування у процесі навчання у ЗВО (Н. Бідюк, К. Павелків, Н. Шумейко та ін.).

Поняття інформаційно-освітнє середовище у своїх дослідженнях порушували такі науковці як: В. Биков, Р. Гуревич, Ю. Жук, О. Моргулець, Н. Морзе, Л. Тюптя, С. Цимбал-Слатвінська та ін.).

Так, Л. Тюптя інформаційно-освітнє середовище тлумачить як спеціально створену педагогічну систему з певним інформаційним простором, що визначається властивими їй характеристиками як у самому середовищі, так і поза ним, що можуть

співвідноситись і діяти автономно, розрізнятися за змістом, рівнем інтелектуального, емоційного, духовного впливу, метою і завданнями освітнього процесу [7, с. 56].

На думку С. Цимбал-Слатвінської, інформаційно-освітнє середовище – синтетичне, системне утворення, що акумулює інтелектуальні, культурні, програмно-методичні, організаційні і технічні ресурси та передбачає застосування широкого спектру традиційних та інноваційних інформаційних технологій та їхніх технічних засобів, що використовують для досягнення реалізації цілей освіти, виховання і розвитку [9].

Ми поділяємо думку О. Моргулець і розглядаємо означене поняття як систему інформаційних освітніх ресурсів та інформаційно-комунікаційних технологій, яка забезпечує взаємозв'язок учасників освітнього процесу і спрямована на досягнення максимальної якості підготовки фахівців [5, с. 114].

Аналіз наукової літератури показав, що термін «іншомовна підготовка», часто ототожнюють з поняттям іншомовна освіта, яке увійшло до обігу у вітчизняну педагогічну теорію, проте слід відзначити, що ці поняття науковці практично не пов'язують з інформаційно-освітнім середовищем і розглядають відокремлено.

Певною мірою поняття «іншомовна підготовка» і «інформаційне суспільство» пов'язує О. Хоменко. Науковець вважає, що термін «іншомовна підготовка» в обговорюваній широкій інтерпретації, по-перше, відповідає ситуації, коли перед закладами вищої освіти стоїть завдання стимулювати здатність адаптуватися до умов глобалізованого інформаційного суспільства та прагнення до знань – навчати вчитися. По-друге, відповідає культурологічному підходові, який розглядається як тенденція переходу від техногенної цивілізації ХХ ст. до антропогенної цивілізації, руху суспільства до цивілізованості, відкритості і зумовлює зміну ціннісних орієнтацій з монокультурних на полікультурні, з суто знаннево-технологічних на культуровідповідні, з авторитарних на особистісно орієнтовані [8, с. 87].

Отже, у зв'язку з викладеним вище, вважаємо необхідним переосмислити мету підготовки здобувачів вищої освіти до оволодіння іноземною мовою в інформаційно-освітньому середовищі університету.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу специфіки іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти в інформаційно-освітньому середовищі університету.

Нині іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти в Україні реформується з урахуванням досягнень європейських країн відповідно до таких документів Ради Європи, як: «Білінгвальна освіта: основні стратегічні завдання», «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», «Європейський мовний портфель», «Приведення екзаменів з мови у відповідність до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти», «Стратегічна програма розвитку для мультилінгвальної Європи – 2020», «Рекомендації з плюралістичних підходів до мов і культур», вимоги до Євроіспитів тощо. Ідеї мовної політики Ради Європи знаходять все ширшу реалізацію в нашій державі: збільшується кількість мов, що вивчаються; зростає кількість осіб, які володіють принаймні однією іноземною мовою; в закладах загальної середньої освіти започатковано вивчення кількох іноземних мов; в університетах збільшується кількість академічних годин на вивчення іноземної мови; в деяких закладах вищої освіти іноземна мова вважається другою робочою мовою [2, с. 43].

Специфіка викладання іноземних мов і намагання активізувати навчальний

процес, зробити його більш творчим та індивідуалізованим зумовили необхідність використання інтерактивних технологій (ІТ) та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Однією з основних форм ІТ стало застосування методу проєктів, який дав можливість студентам демонструвати не лише мовні уміння і навички, а й здатність до творчого мислення. Цей вид роботи сприяв розвитку творчості, пізнавальної діяльності, самостійності, забезпечував особистісно-орієнтоване та комунікативне навчання тощо.

Упровадження у навчальний процес ІКТ позначене поступовою зміною кількісних та якісних характеристик засобів, збільшенням обсягу інформаційних потоків, зміною технологій викладання, трансформацією систем взаємостосунків у системах «викладач – студент», «викладач – група студентів», «студент – група студентів». Це, своєю чергою, вимагало інформаційно-технічного забезпечення навчального процесу за такими напрямками: використання мультимедійних технологій, організація самостійної роботи студентів у лінгафонній лабораторії, програмно-педагогічне забезпечення навчального процесу, створення банку автентичних довідково-інформаційних джерел.

Доведено, що застосування мультимедійних матеріалів та комп'ютерних мереж скорочує час навчання майже втричі, а рівень запам'ятовування через одночасне використання зображень, звуку, тексту зростає на 30–40 відсотків [10, с. 137].

Зокрема, у процесі іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти в інформаційно-освітньому середовищі (далі ІОС) університету почали широко використовувати електронні підручники і посібники; електронні словники, енциклопедії та довідники; електронні бібліотеки; тренажери і програми тестування; освітні ресурси Інтернету; науково-дослідні роботи і проєкти; інтерактивні карти й атласи; інтерактивні конференції та конкурси; дистанційні курси; DVD- і CD-диски з ілюстраціями, аудіо- та відеоматеріалами; інтерактивну дошку; мультимедійний проектор та ін.

З метою технологічного забезпечення компетентнісного підходу в окремих університетах почали розробляти технологію мережевого електронного професійного портфоліо майбутнього вчителя іноземних мов, яка спрямована на розвиток професійної компетентності. З технологією портфоліо тісно пов'язана технологія критеріального оцінювання, головною функцією якої є аналіз процесу, зворотний зв'язок, який дозволяє виявити особливості протікання процесу навчання у стінах закладу вищої освіти (далі ЗВО). Звідси велике значення почало надаватися критеріальному моніторингу і самооцінці студентів [1, с. 336].

Інноваційною формою організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти у ЗВО стала дистанційна освіта.

На думку Я. Черньонкова, дистанційна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов – це технологія-система, що базується на принципах відкритої підготовки, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та сучасні телекомунікації з метою доставки навчального матеріалу та спілкування, зокрема й у реальному часі. Дистанційна підготовка – це процес взаємодії між викладачем і студентом, ізольованими у просторі (спеціально створене розвивальне середовище) [11, с. 530].

Зміст дистанційної освіти, спрямований на іншомовну підготовку здобувачів

вищої освіти, визначено в навчальних планах і програмах та реалізовано безпосередньо у навчальному процесі через підручники, посібники, дидактичні матеріали, сучасні інформаційно-комп'ютерні технології та інші засоби навчання [12].

Водночас, за допомогою інформаційних Інтернет-технологій навчання викладачами підкреслювалась особлива важливість суттєвих моментів лекції. Наявність у системі Moodle відкритого доступу студентів до лекційного файлу, до якого входять: структурно-смілова схема лекції, копії роздаткового матеріалу, діаграми, схеми, список рекомендованої літератури, питання для обговорення та самостійного вивчення тощо, з одного боку, створила для студентів сприятливу орієнтовну основу для осмисленого сприйняття викладу навчального матеріалу, а з іншого, – дало більше простору для самостійної роботи [4, с. 97].

У системі «Moodle» можна використовувати різні елементи і засоби дистанційного навчання [3, с. 253]:

- навчальні видання (на паперових носіях і в електронному вигляді);
- мережеву навчально-методичну допомогу;
- аудіо навчально-інформаційні матеріали;
- відео навчально-інформаційні матеріали;
- лабораторні дистанційні практикуми;
- електронні бібліотеки з віддаленим доступом;
- засоби навчання на основі експертних навчальних систем;
- засоби навчання на основі геоінформаційних систем;
- засоби навчання на основі віртуальної реальності.

Основним засобом дистанційного навчання здобувачів вищої освіти під час іншомовної підготовки став електронний підручник, матеріал якого укладається з урахуванням принципів програмованого управління процесом засвоєння знань. Такий підручник забезпечив реалізацію провідних дидактичних принципів, зокрема наочності, свідомості, активності, систематичності, послідовності, доступності тощо. Водночас друковані матеріали (підручники, навчальні посібники, робочі зошити, конспекти та кейс-курси – повний комплект друкованих навчальних матеріалів) залишилися основними засобами дистанційної іншомовної освіти, оскільки мають низку переваг: доступність, зручність у використанні.

Слід зауважити, що електронна освіта є ідеальним варіантом для організації дистанційного (заочного) навчання, а також для організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Однак найкращі результати воно забезпечує при так званому змішаному (blended) навчанні. У цьому випадку традиційне навчання «обличчям до обличчя» доповнюється технологіями електронного навчання. У традиційних заняттях значна частина часу і сил викладача витрачається на просту передачу нової інформації студентам. E-Learning дозволяє перекласти цю функцію на комп'ютер і зосередити основні зусилля викладача на обговоренні складніших проблематичних моментів курсу, відповіді на запитання студентів тощо.

Контроль при дистанційному вивченні іноземних мов здійснюється у формі тестів, контрольного перекладу та усного спілкування з викладачем. До того ж у разі застосування тесту перевірку та оцінювання відповідей система дистанційного навчання здійснює автоматично.

Доцільним на сучасному етапі використання ІКТ-технологій в освіті, на думку, М. Скуратівської, С. Попадюк вбачається впровадження таких елементів віртуального

освітнього середовища у процес іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти як ведення блогу чи сайту, студентського, викладацького, індивідуального чи групового, що може бути оптимально використано у проведенні проектної роботи. Так, студенти можуть створити блог або веб-сторінку і там описати, коментувати, презентувати власний проект. Це можуть бути соціокультурні чи лінгвокраїнознавчі проекти, які охоплюють питання політики, економіки, культури тощо країни, мова якої вивчається. Студенти, працюючи в групах, підбирають аудіо-лінгвальні матеріали, фотографії, відеоматеріали відповідно до теми проекту, шукають необхідні текстові матеріали, і, як підсумок, створюють на веб-сторінці мультимедійну презентацію реалізованого проекту [6].

Проведений аналіз свідчить, що специфіка інформаційно-освітнього середовища університету полягає в тому, що ІОС є засобом моделювання іншомовного спілкування здобувачів вищої освіти, джерелом іншомовних інформаційно-комунікаційних ресурсів, автентичних навчальних матеріалів різного рівня складності тощо. Таким чином, інформаційно-освітнє середовище, зокрема засоби інформаційно-комунікативних технологій відіграють велику роль в іншомовній підготовці здобувачів вищої освіти.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у з'ясуванні специфіки іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій у країнах Євросоюзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безлюдна В. В. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах України (1948–2016): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01, 13.00.04. Рівне, 2018. 520 с.
2. Гапонова С. Сучасні методи викладання іноземних мов за кордоном. *Іноземні мови*. 1997. № 4. С. 43.
3. Голошук Р. О., Довбош О. О. Використання програмного забезпечення Moodle та Adobe для організації електронного навчання. *Інформаційні системи та мережі: зб. наук. пр. / відп. ред. В. В. Пасічник*. Львів, 2010. С. 253.
4. Грітченко І. А. Формування практично-діяльнісної компетентності майбутніх учителів іноземної мови засобами Інтернет-технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2015. 214 с.
5. Моргулець О. Б., Грицаєнко Л. М. Інформаційно-освітнє середовище у системі забезпечення якості освітньої діяльності ВНЗ. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 9. С. 113–116.
6. Скуратівська М. О., Попадюк С. С. Здійснення іншомовної підготовки студентів закладів вищої освіти засобами віртуального освітнього середовища. *Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів і сектору безпеки: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 27 берез. 2019 р.)*. Київ, 2019. С. 158–160.
7. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Самостійна робота студентів в умовах інформаційного навчального середовища. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2009. № 6. С. 54–66.
8. Хоменко О. Іншомовна підготовка як невід'ємний складник вищої освіти в умовах глобалізації та інформатизації суспільства. *Вища освіта України*. 2012. № 2. С. 55–61.
9. Цимбал-Слатвінська С. В. Ієрархія понять у дослідженні проблеми підготовки майбутніх логопедів. *Наукові записки. Педагогічні науки*. Кропивницький, 2019. Вип. 180. С. 134–141.
10. Чердніченко Г., Шапран Л., Куниця Л. Мультимедійні технології у процесі викладання дисципліни «іноземна мова» у вищих технічних навчальних закладах. *Наукові записки*. Серія: Педагогіка. Тернопіль: ТНПУ, 2011. № 4. С. 134–138.
11. Черньонков Я. О. Професійно-орієнтована підготовка майбутнього вчителя іноземних мов: нова парадигма. *Наукові записки КДПУ*. Кіровоград: КДПУ, 2015. Вип. 136. С. 528–533.
12. Шмирко О. С. Педагогічні умови професійного розвитку майбутніх учителів іноземної мови у системі університетської педагогічної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2016. 285 с.

REFERENCES

1. Bezdyudna, V. V. (2018). Teoriia i praktyka profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy (1848–2016). *Doctor's thesis*. Rivne [in Ukrainian].
2. Haponova, S. (1997). Suchasni metody vykladannia inozemnykh mov za kordonom. *Inozemni movy*, 4, 43 [in Ukrainian].
3. Holoshchuk, R. O., Dovbosh O. O. (2010). Vykorystannya prohramnoho zabezpechennya Moodle ta Adobe dlya orhanizatsiyi elektronnoho navchannya. *Informatsiyi systemy ta merezhi*. V. V. Pasichnyk (Ed.). Lviv: Lvivska politehnika [in Ukrainian].
4. Hritchenko, I A. (2015). Formuvannia praktychno-diialnisnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy zasobamy Internet-tehnolohii. *Candidate's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
5. Morhulets, O. B., Hrytsaienko, L. M. (2015). Informatsiino-osvitnie seredovyshe u systemi zabezpechennia yakosti osvitnoi diialnosti VNZ. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, 9, 113–116 [in Ukrainian].
6. Skurativska, M. O., Popadiuk, S. S. (2019). Zdiisnennia inshomovnoi pidhotovky studentiv zakladiv vyshchoi osvity zasobamy virtualnoho osvitnoho seredovyscha. *Inshomovna pidhotovka pratsivnykiv pravookhoromykh orhaniv i sektoru bezpeky: proceedings of the Scientific and Practical Conference*. Kyiv, 158–160 [in Ukrainian].
7. Tiuptia, L. T., Ivanova I. B. (2009). Samostiina robota studentiv v umovakh informatsiinoho navchalnoho seredovyscha. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy*, 6, 54–66 [in Ukrainian].
8. Khomenko, O. (2012). Inshomovna pidhotovka yak nevid`iemnyi skladnyk vyshchoi osvity v umovakh hlobalizatsii ta informatyzatsii suspilstva. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 2, 55–61 [in Ukrainian].
9. Tsymbal-Slatvinska, S. V. (2019). Iierarkhiia poniat u doslidzhenni problemy pidhotovky maibutnikh lohopediv. *Naukovi zapysky. Pedahohichni nauky*. Kropyvnytskyi, issue 180, 134–141 [in Ukrainian].
10. Cherednichenko, H., Shapran, L., Kunytsya L. (2011). Multymediini tehnolohii u protsesi vykladannia dystsypliny «inozemna mova» u vyshchykh tekhnichnykh navchalnykh zakladakh. *Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohika*. Ternopil, 4, 134–138 [in Ukrainian].
11. Chern'onkov, Ya. O. (2015). Profesiyno-oriyentovana pidhotovka maybutn'oho vchytelya inozemnykh mov: nova paradyhma. *Naukovi zapysky KDPU*. O. A. Semenyuk (Ed.) et al. [ta in.]. Kirovohrad, issue 136, 528–533 [in Ukrainian].
12. Shmyrko, O. (2016). Pedahohichni umovy profesiinoho rozvytku maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy u systemi universytetskoj pedahohichnoi osvity: *Candidate's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].